

Haaveena osa-aikatyö?

Koettu hyvinvointi erilaisissa
työsuhteissa ja työelämän
ulkopuolella

Kesäkuu 2015

© Sitra 2015

Sitran selvityksiä 98

ISBN 978-951-563-927-1 (PDF) www.sitra.fi

ISSN 1796-7112 (PDF) www.sitra.fi

Julkaisua koskevat tiedustelut: julkaisut@sitra.fi

Kuvat: Sitra

Sitran selvityksiä -sarjassa julkaistaan
Sitran tulevaisuustyön ja kokeilujen tuloksia.

Tiivistelmä

SUOMEN TYÖELÄMÄ on edelleen melko kaksijakoista: töissä ollaan joko täysipäiväisesti tai ei lainkaan. Työttömyyden ja kokoaikatyön välillä olevat vaihtoehdot tulisi saada nykyistä laajemmin käyttöön kaikkia osapuolia hyödyntävällä tavalla. Näin Suomeen luotaisiin lisää työtä, työpaikkoja ja hyvinvointia. Monet väestöryhmittä myös toivovat tällaisia vaihtoehtoja.

Osa-aikaisesta työstä puhutaan Suomessa usein melko kriittiseen sävyyn. Tässä Sitran selvityksessä on tutkittu sitä, miten osa-aikaista työtä tekevät kokevat elämänsä laadun: ovatko he tyytyväisempiä vai tyytymättömpiä kuin kokonaan työelämän ulkopuolella olevat tai kokopäiväisesti työskentelevät?

Tilastokeskuksen ja Eurostatin aineistoihin perustuvasta selvityksestä ilmenee, että koettu hyvinvointi on vahvasti yhteydessä työhön ja toimeentuloon. Työllä on keskeinen asema myös sosiaalisten suhteiden kannalta.

Selvityksen keskeiset tulokset:

- Osa-aikaista työtä tekevillä on enemmän aikaa itselle mieluisiin asioihin ja he ovat myös tyytyväisempiä tekemisiinsä kuin täysipäiväisesti työskentelevät kollegansa, jotka puolestaan kokevat taloudellisen tilanteeseensa hieman paremmaksi. Työttömillä ja työkyvyttömillä on luonnollisesti kaikista eniten aikaa itselle mieluisiin asioihin, mutta heidän kokemansa elämän laatu on muilta osin heikointa, myös ihmissuhteiden osalta.
- Osa-aikatyö on yhä useammalle tietoinen valinta. Se tuo joustoa ajankäyttöön ja antaa lisää tilaa muille asioille, kuten opiskelulle tai lasten ja muiden omaisten hoidolle. Kolmelle neljästä osa-aikaisuus oli vuonna 2014 vapaaehtoista.
- Kokoaikaista työtä tekisi reilu neljäsosa osa-aikaisista, jos siihen olisi mahdollisuus. Näiden ns. vastentahtoisesti osa-aikatyötä tekevien määrä on laskenut 20 vuodessa lähes 20 prosenttiyksikköä.
- Osa-aikatyö on lisääntynyt Suomessa 20 viime vuoden aikana ja työelämän murros lisää sitä myös tulevana vuosina. Silti se on meillä yhä selvästi harvinaisempaa kuin muissa EU-maissa. Vuonna 2014 osa-aikatyötä tekevien osuus Suomen työllisistä oli 15,4 prosenttia. Läntisistä EU-maista osuus oli matalampi vain Portugalissa ja Kreikassa.

Tämä selvitys pohjaa Tilastokeskuksen Työvoimatutkimukseen sekä Eurostatin Labour Force Survey- ja EU-SILC-tutkimuksiin. Ensiksi mainitut kaksi tutkimusta kertovat työllisyydestä ja työttömyydestä. EU-SILC-tutkimus taas tilastoi koettua elämän laatua ja hyvinvointia. Sen osalta Suomen tiedot kerää Tilastokeskus. EU-SILC -aineisto mahdollistaa työelämän ulkopuolella olevien ryhmien kokeman elämän laadun ja hyvinvoinnin vertaamisen koko-aika- ja osa-aikatyötä tekeviin. Selvitys perustuu vuoden 2013 EU-SILC-aineistoon, johon vastasi yli 11 000 suomalaista.

Sitran selvityksiä 98

Haaveena osa-aikatyö?

Koettu hyvinvointi erilaisissa työsuhteissa ja työelämän ulkopuolella

Työryhmä: Ekonomisti Harri Hietala ja Sitrasta teemajohtaja Timo Lindholm, avainaluevetäjä Mikko Hyttinen, johtava asiantuntija Matti Aistrich ja viestinnän asiantuntija Taru Keltanen

Kesäkuu 2015

Sisällys

Tiivistelmä	1
Johdanto	4
1. Perinteisten työsuhteiden rinnalle on noussut uusia työnteon muotoja	5
2. Osa-aikatyö on yleistynyt	7
3. Osa-aikatyöhön ollaan pääsääntöisesti tyytyväisiä	9
3.1 Kolmelle neljästä osa-aikaisuus sopii elämäntilanteeseen	9
3.2 Vastentahtoinen osa-aikatyö on vähentynyt	10
3.3 Myös vastentahtoista osa-aikatyötä tekevät tyytyväisempiä elämäänsä yleisesti kuin työttömät	12
3.4 Tyytyväisyys elämässä tehtyihin asioihin heikointa työelämän ulkopuolella	13
3.5 Työ lisää tyytyväisyyttä ihmissuhteisiin	14
3.6 Tyytymättömyyden ja heikomman taloudellisen tilanteen välillä yhteys	15
3.7 Koettu työn ja työelämän laatu riippuu siitä onko osa-aikatyö valinta vai pakko	17
4. Jatkokeskustelun pohjaksi	17
Lähteet	18

Johdanto

SUOMALAISEEN TYÖELÄMÄÄN kohdistuu poikkeuksellisen monta yhtäaikaista muutostrendiä (ks. mm. Kauhanen, 2014, ja Pentikäinen, 2014). Osa muutoksista on jo meillä, suuri osa vielä edessäpäin. Kaikki työt ja ammatit eivät muutu yhtä nopeasti ja yhtä paljon, mutta siitä huolimatta on syytä varautua tuntuviin muutoksiin niin palkkatyössä kuin erilaisessa yrittäjyydessä. Niihin sopeutuminen ja niistä hyötyminen edellyttää muun muassa ennakkoluulotonta työelämän ja -markkinoiden sääntelyn uudelleenarviointia.

Työelämään vaikuttavia muutostrendejä

- Työvoiman tarjonta vähenee väestön ikääntyessä. Tämä trendi jatkuu vielä 15 vuotta. Työkäisen väestön määrä laskee noin 3,4 miljoonaan vuoteen 2030 mennessä. Eläkkeelle siirtyvien tilalle nousee ns. Y-sukupolvi, joka on syntynyt 1970-luvun lopun ja 1990-luvun alun välillä. Y-sukupolvi saavuttaa 30–39 vuoden iän vuoteen 2020 mennessä ja siitä tulee työelämän suurin ikäluokka.
 - Y-sukupolven suhtautuminen ansiotyöhön poikkeaa edellisistä sukupolvista ja sen tarpeet ovat yksilöllisempiä. Osa Y-sukupolven kuuluvista painottaa turvaa ja vakautta, osa on rohkeampia ja hakee työstä uusia merkityksiä ja kiinnostuksen kohteita. Monet suhtautuvat innokkaasti uuden teknologian hyödyntämiseen. Suurille ikäluokille ansiotyöllä oli vahva itseisarvo. Mitä nuoremista ikäluokista on kyse, sitä vähemmän niissä on näin ajattelevia
 - Ammatti- ja elinkeinorakenteen muuttuessa yhä useampi tekee töitä liike-elämässä sekä palveluiden ja kaupan aloilla. Suomen kaltaisten kehittyneiden ja vauraiden maiden kannattaa tavoitella lisää korkean osaamisen asiantuntijatyötä. Sen rinnalla erilaisille henkilökohtaisille palveluille on merkittävästi kasvupotentiaalia. Suorittava teollisuustyö on vähentynyt jo pitkään. Uutena ilmiönä myös perinteiset keskipalkkaiset toimistotyöt ovat alkaneet vähetä.
 - Informaatioteknologian hyödyntäminen ja kansainvälinen kilpailu muovaavat yritysten toimintaa. Samalla työ on entistä riippumattomampaa ajasta ja paikasta. Fyysisen työpaikan käsite hämärtyy, samoin työajan käsite. Asiakastarpeet muovaavat yritystoimintaa entistäkin enemmän.
- Nopeasti laajeneva teknologian hyödyntäminen on vahvin työelämää muokkaava ilmiö. Teknologia leviää käytännössä kaikilla toimialoilla, nopeuttaa yritystoiminnan muutoksia ja madaltaa kansainvälisyyden kynnyksiä. Samalla se tekee työstä yksilöllisempää ja lisää työmarkkinoiden polarisaatiota.

Työelämässä nämä muutostrendit tarkoittavat esimerkiksi työpanoksen tarpeen suurtakin vaihtelua kausiluonteisesti – tai jopa jatkuvasti – ja työsuhteiden moninaistumista. Toisaalta suomalaisten työaika on keskimäärin eurooppalaisia työaikoja lyhyempi (ks. esim. Ahtela, 2015). Toisaalta osa työllisistä tekee varsin pitkää työaika muun muassa ylitöinä, jotka eivät aina edes tilastoidu. Nollatuntisopimuksilla työskentelevät, tarvittaessa töihin kutsuttavat, vuokratyöntekijät ja itsensä työllistäjät ovat esimerkkejä perinteisten työsuhteiden rinnalle tulleista uusista työn muodoista. Nämä voivat olla tehtyjen työtuntien perusteella joko osa-aikaisia tai kokoaikaisia. Itsensä työllistäjiä lukuun ottamatta pääosa näissä työskentelevistä on kuitenkin osa-aikaisia.

Yksi muutos työmarkkinoilla on juuri osa-aikaisen työn lisääntyminen. Osa-aikaisten töiden määrä on kasvanut Suomessa 50 prosenttia 15 vuoden aikana, mihin liittyy sekä mahdollisuuksia että ongelmia. Eri väestöryhmien elämäntilanteesta lähtevä haluttu osa-aikatyö on mahdollisuus nostaa työllisyysastetta. Esimerkiksi osalle osatyökkyisistä osa-aikatyö on usein ainoa mahdollisuus työllistyä. Yksilön toimeentulolle osa-aikatyö voi puolestaan ainakin hetkellisesti aiheuttaa ongelmallisia tilanteita.

Tässä selvityksessä on analysoitu sitä, miten osa-aikaista työtä tekevät kokevat hyvinvointinsa. Ovatko he tyytyväisempiä vai tyytymättömiä elämäänsä kuin kokonaan työelämän ulkopuolella olevat tai kokopäiväisesti työskentelevät?

1. Perinteisten työsuhteiden rinnalle on noussut uusia työnteon muotoja

Tarvittaessa työhön kutsuttavat

Tarvittaessa työhön kutsuttavien työsuopimus eroaa ns. nollatuntisopimuksista siinä, että työntekijällä ei ole velvollisuutta ottaa tarjottua työtä vastaan. Kun hän ottaa työn vastaan, tehdään usein uusi työsuopimus kyseistä keikkaa koskien puitetyösuopimuksen mukaisesti. Suomessa on 26 000 tarvittaessa työhön kutsuttavaa palkansaajaa. Määrä on ollut kasvussa viime vuosina, sillä vuonna 2008 heitä oli 19 000.

Tarvittaessa työhön kutsuttavista 60 prosenttia on naisia, 60 prosenttia alle 30-vuotiaita ja viidesosa yli 60-vuotiaita.

Vuokratyö

Vuokratyöllä tarkoitetaan työsuhdetta, jossa palkansaaja työskentelee työvoimaa välittävän tai vuokraavan yrityksen kautta. Vuokratyö on hieman yleistynyt viime vuosikymmenien aikana. Vuonna 2014 vuokratyötä teki 29 000 henkilöä. Määrä on pysytellyt samalla tasolla viimeiset viisi vuotta.

Vuokratyöntekijöissä oli lähes yhtä paljon miehiä ja naisia. Yleisintä vuokratyö on nuorilla: 15–24-vuotiaista palkansaajista noin 5 prosenttia teki vuokratyötä. Yleisintä se oli kaupassa, majoitus- ja ravitsemustoiminnassa sekä teollisuudessa.

Vuokratyötä tekevistä kolmasosalla oli nollatuntisopimus vuonna 2014.

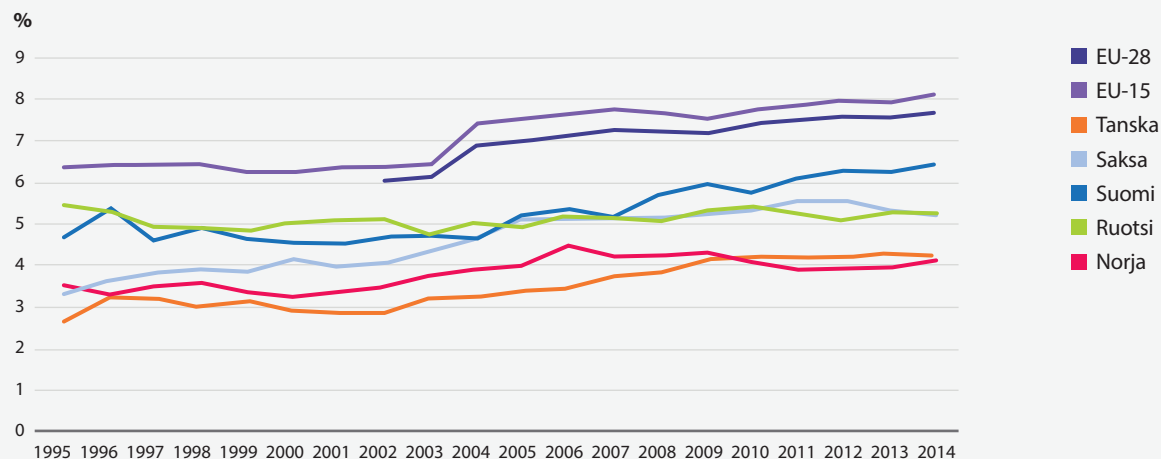
Osa-aikatyön tilastointi

Tilastokeskuksen Työvoimatutkimus ja Eurostatin Labour Force Survey mahdollistavat 15–74-vuotiaan väestön työhön osallistumisen, työllisyyden ja työttömyyden sekä työvoiman ulkopuolisen toiminnan tarkastelun. Suomessa Työvoimatutkimuksen tiedonkeruu perustuu Tilastokeskuksen tekemään satunnaisesti poimittuun otokseen. Kuukausittainen otos on noin 12 000 henkeä. Vastaajien antamien tietojen pohjalta luodaan kuva koko 15–74-vuotiaan väestön toiminnasta koskien muun muassa työsuhteiden muotoa.

Perinteisten työsuhteiden rinnalle nousseita työnteon muotoja ja osa-aikatyön yleisyyttä koskevat tiedot perustuvat näihin tilastotietokantoihin.

Kuva 1. Itsensä työllistäjien osuus työvoimasta 1995–2014

Lähde: Labour Force Survey, Eurostat.

Itsensä työllistäminen

Itsensä työllistäjiksi kutsutaan sellaisia yrittäjiä, joilla ei ole palkattua työvoimaa. Suomessa itsensä työllistäjien osuus työvoimasta on noussut reilun kolmanneksen vuodesta 1995, kun EU15-maissa osuus on kasvanut neljäsosan; Tanskassa ja Saksassa reilut 60 prosenttia.

Vuonna 2014 itsensä työllistäjiä oli 173 000 ja yrittäjiä yhteensä 266 000. Yrittäjistä ja itsensä työllistäjistä noin viidesosa on osa-aikaisia. Osa-aikaisten osuus on korkeampi kuin palkansaajilla ja se on myös noussut palkansaajia nopeammin.

Itsensä työllistäjistä 8 prosenttia on alityöllistettyjä. Monet heistä (yli 40 prosenttia) toimii vuoden aikana useammassa ammattiasemissa. Itsensä työllistäjistä noin 15 prosenttia toimisi mieluummin palkansaaja-asemassa, jos tämä olisi mahdollista. Osalla viikkotyöaika venyy ja työskentelyä tapahtuu myös viikonloppuisin, minkä osa kokee heikennyksenä. (Pärnänen & Sutela, 2014).

Itsensä työllistäjät arvioivat työhyvinvointinsa selvästi palkansaajia paremmaksi.

Nollatuntisopimukset

Nollatuntisopimuksella tarkoitetaan työsopimusta, jossa työtuntien minimimääräksi on sovittu nolla tuntia. Kun työtä tarjotaan, työntekijä sitoutuu tulemaan töihin sopimuksensa mukaisesti. Vuonna 2014 nollatuntisopimuksellisia palkansaajia oli 83 000 eli vajaa 4 prosenttia palkansaajista. Heistä 57 prosenttia oli naisia ja lähes puolet

alle 25-vuotiaita. Opiskelu olikin pääasiallinen toiminta 38 prosentilla nollatuntisopimuksen tehneistä.

Noin kolmasosa työskenteli nollatuntisopimuksella kokoaikaisesti. Osa-aikaisesti työskentelevien viikkotyöaika oli keskimäärin 15 tuntia. Yleisimpiä nollatyösopimukset olivat kaupan, terveys- ja sosiaalipalveluiden sekä majoitus- ja ravitsemustoiminnan aloilla. (Tilastokeskus, 2015.)

Kaikista nollatuntisopimuksella työskentelevistä 30 prosenttia haluaisi lisätunteja: osa-aikaisesti työskentelevistä 37 prosenttia ja päätoimisesti palkansaajina toimivista osa-aikaisista 59 prosenttia.

Useamman kuin yhden työn tekeminen vähentynyt

Suomessa usean työn tekeminen on nykyään harvinaista. Vuonna 2014 vain vajaalla 4 prosentilla työllisistä oli sivutyö varsinaisen päätyön rinnalla. Sivutyö voi olla niin palkkatyö kuin yrittäjänä toimiminen. Ennen 1990-luvun lamaa sivutöiden tekeminen oli selvästi yleisempää kuin nyt.

Vuonna 2014 vähintään yksi sivutyö oli 91 000 henkilöllä. Useampaa kuin kahta työtä teki 20 000 henkilöä.

2. Osa-aikatyö on yleistynyt

VAIKKA OSA-AIKATYÖ on lisääntynyt Suomessa, se on selvästi vähäisempää kuin Euroopan unionin jäsenmaissa keskimäärin. Vuonna 2014 Suomen työllisistä osa-aikaisia oli 15,4 prosenttia, siinä missä EU-maiden vastaava osuus oli noin 20 prosenttia ja EU15-maiden osuus lähes 25 prosenttia. Niin Pohjoismaissa kuin Saksassa osa-aikatyön osuus on huomattavasti Suomea korkeampi (25–28 prosenttia) – kaikista korkein se on Alankomaissa (noin 50 prosenttia). EU15-maista vain Portugalissa ja Kreikassa osa-aikaisten osuus on Suomea matalampi.

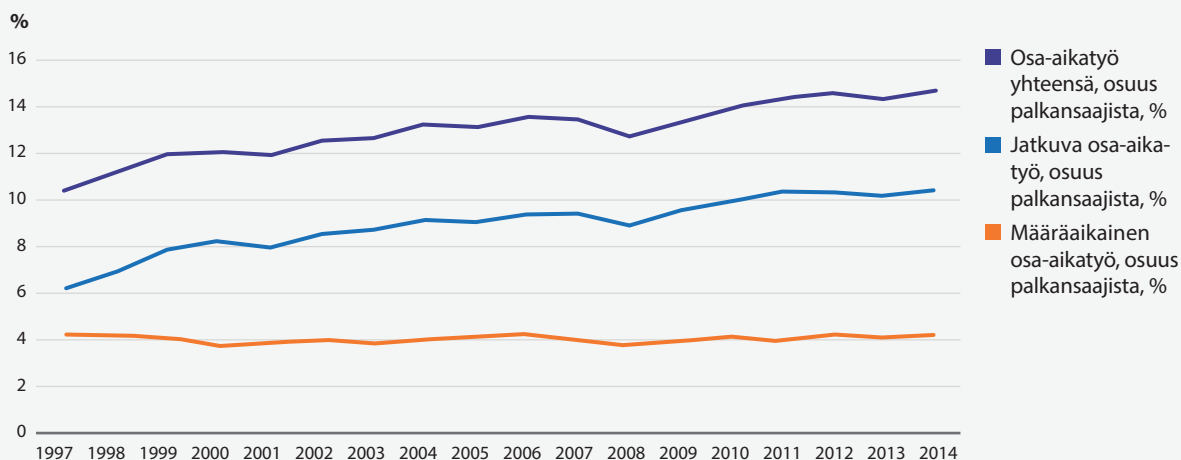
Vuonna 2014 osa-aikatyötä teki yhteensä 377 000 suomalaista, joista 306 000 oli palkansaajia. Osa-aikaisten osuus palkansaajista oli 14,6 prosenttia.

Suomessa naisista oli osa-aikatyössä 20 prosenttia, kun vastaava luku esimerkiksi EU15-maissa oli lähes 40 prosenttia. Naisten osuus muissa Pohjoismaissa oli 36–40 prosenttia ja Saksassa lähes puolet. Osa-aikatyötä tekevien miesten osuus oli Suomessa ja EU15-maissa sama eli 11 prosenttia. Saksassa se oli niin ikään lähes 11 prosenttia, mutta muissa Pohjoismaissa 15–16 prosenttia.

Vuonna 2014 osa-aikatyötä teki yhteensä 377 000 suomalaista.

Kuva 2. Osa-aikatyötä tekevien osuus palkansaajista 1997–2014

Lähde: Työvoimatutkimus, Tilastokeskus.

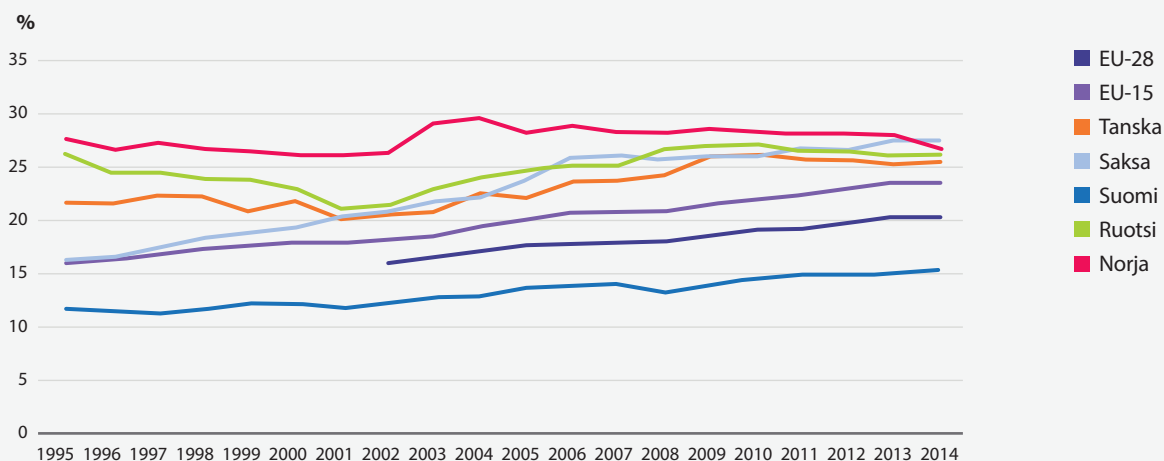

Osa-aikatyötä...

- **tekee aiempaa useampi**
Osa-aikaisten osuus kaikista työllisistä on kasvanut viime vuosikymmenten aikana: 1990-luvun alussa työllisistä 10 prosenttia oli osa-aikaisia, vuonna 2000 osuus oli 12 prosenttia ja vuonna 2010 14 prosenttia.
- **tekevät etenkin naiset – kasvu nopeampaa miehillä**
Osa-aikatyötä tekevistä selvä enemmistö on naisia. Osa-aikatyötä tekevistä palkansaajista lähes 70 prosenttia oli naisia vuonna 2014. Osa-aikaisten osuus naispuolisista palkansaajista on kasvanut 30 prosenttia ja miespuolisista palkansaajista lähes 60 prosenttia vuodesta 1997.
- **tekevät etenkin nuoret ja vanhat**
Osa-aikatyö on yleisintä nuorissa ja vanhimmissa ikäluokissa. Yli 40 prosenttia alle 25-vuotiaista ja kaksi kolmasosaa 65 vuotta täyttäneistä työllisistä oli osa-aikaisia. Viimeisten kymmenen vuoden aikana osa-aikatyöllisten määrä on kasvanut etenkin 65 vuotta täyttäneiden keskuudessa.
- **tehdään etenkin palvelualoilla**
Osa-aikatyö on yleisintä kaupassa, terveys- ja sosiaali-palveluissa sekä majoitus- ja ravitsemustoiminnassa. Luovan työn aloilla on myös suhteellisesti tarkasteltuna paljon osa-aikaisia. Kaikista palkansaajista reilut kaksi kolmasosaa työskenteli yksityisellä sektorilla.
- **tehdään kokoaikatyötä useammin määrä-aikaisesti – jatkuva osa-aikatyö kasvussa**
Osa-aikatyötä tekevistä palkansaajista yli 70 prosenttia oli jatkuvassa osa-aikatyösuhteessa vuonna 2014, kun jatkuvaa kokoaikatyötä teki 87 prosenttia koko-aikaisista. Jatkuvaa osa-aikatyötä tekevien määrä on kasvanut lähes 90 prosenttia vuodesta 1997. Määräaikaista osa-aikatyötä tekevien määrä on kasvanut 13 prosenttia.

Kuva 3. Osa-aikatyötä tekevien osuus työllisistä 1995–2014

Lähde: Labour Force Survey, Eurostat.

3. Osa-aikatyöhön ollaan pääsääntöisesti tyytyväisiä

3.1 Kolmelle neljästä osa-aikaisuus sopii elämäntilanteeseen

Kolmelle neljästä työskentely osa-aikaisesti oli vapaaehtoista vuonna 2014. Näistä 10 prosenttia työskenteli osa-aikaisesti lasten- tai omaishoitoon liittyvistä syistä ja 15 prosenttia omasta sairaudesta tai vammasta johtuen. Vapaaehtoisesti osa-aikatyötä tekevistä reilut 5 prosenttia ilmoitti syyksi opiskelun. Lopuilla vajaalla 40 prosentilla osa-aikaiseen työskentelyyn oli syynä muut perhe- tai henkilökohtaiset velvollisuudet ja halut (mm. eläkkeellä olo).

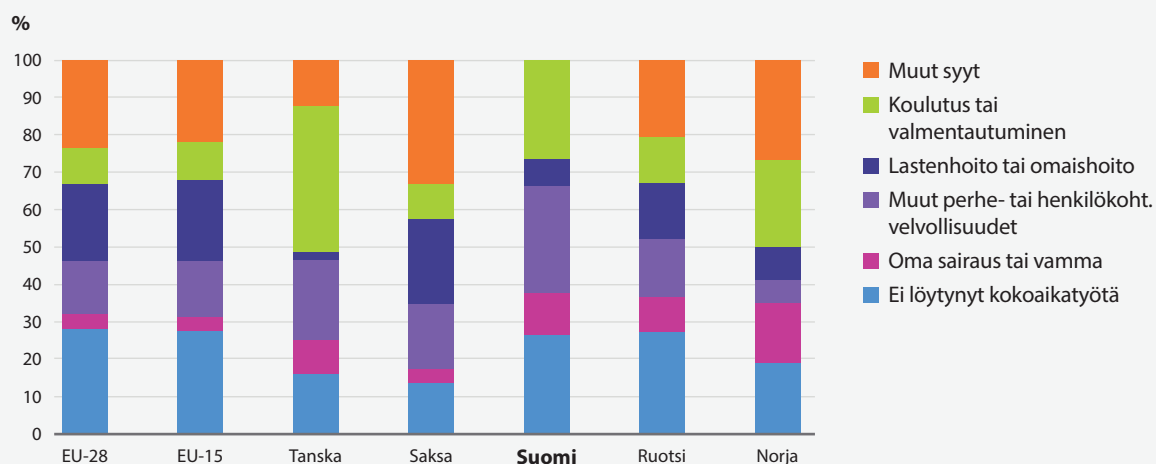
Aiempaa useammin työntekijälähtöisen osa-aikaisuuden syyksi nimettiin oma sairaus tai vamma. Lasten- ja omaishoito on niin ikään lisännyt merkitystään – ja hieman

myös muut perhe- ja henkilökohtaiset velvoitteet. Koulutus osa-aikaisuuden syynä oli viime vuonna samalla tasolla kuin 1990-luvun puolivälissä.

EU-maiden keskiarvoihin verrattuna Suomessa lastenhoito on harvinaisempi syy osa-aikaisuudelle, kuten myös muissa Pohjoismaissa. Suomessa vapaaehtoisen osa-aikaisuuden syynä korostuvat oma sairaus tai vamma sekä muut perhe- ja henkilökohtaiset velvoitteet. Opiskelu on niin ikään yksi useimmin nimetyistä syistä. Osuus on korkeampi vain Islannissa ja Tanskassa.

Kuva 4. Pääasiallinen syy osa-aikatyön tekemiseen 2014

Lähde: Labour Force Survey, Eurostat.

3.2 Vastentahtoinen osa-aikatyö on vähentynyt

Osa-aikaisesti työskentelevistä suomalaisista reilu neljäsosa (noin 100 000 henkilöä) haluaisi työskennellä kokoaikaisesti, mutta ei ole löytänyt tähän mahdollisuutta. Näiden ns. vastentahtoisesti osa-aikatyötä tekevien osuus on laskenut selvästi vuodesta 1995, jolloin se oli lähes 45 prosenttia.

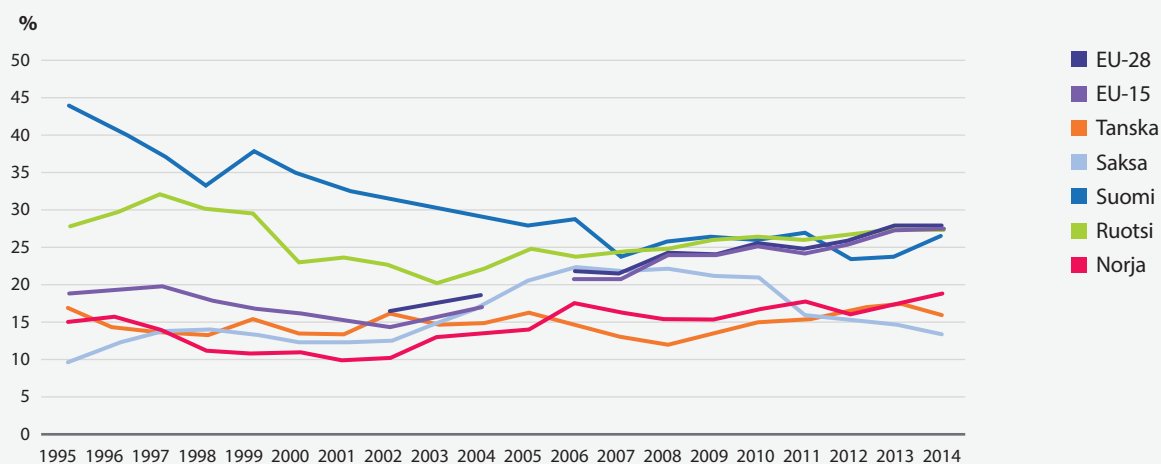
Vuonna 2014 vastentahtoisesti osa-aikatyötä tekevien osuus oli Ruotsia (27 prosenttia) ja EU-maiden keskiarvoa (28 prosenttia) matalampi, mutta Saksan, Tanskan ja Norjan vastaavia lukuja (14–19 prosenttia) korkeampi. Norjassa,

Saksassa ja EU-maissa vastentahtoisesti osa-aikatyötä tekevien osuus on noussut selvästi vuodesta 1995. Saksassa suunta on ollut tosin laskeva aivan viime vuosina.

Suomessa ja Ruotsissa vastentahtoista osa-aikatyötä tekevien osuus oli lähes sama miesten ja naisten keskuudessa. Tanskassa ja Norjassa vastentahtoisten osuus oli miehillä hieman matalampi, kun taas Saksassa ja EU-maissa keskimäärin osuus oli naisilla matalampi.

Kuva 5. Vastentahtoisesti osa-aikatyötä tekevien osuus osa-aikaisista 1995–2014

Lähde: Labour Force Survey, Eurostat.

Suomessa ja Ruotsissa vastentahtoista osa-aikatyötä tekevien osuus oli lähes sama miesten ja naisten keskuudessa.

Koettu hyvinvointi työelämässä ja työelämän ulkopuolella

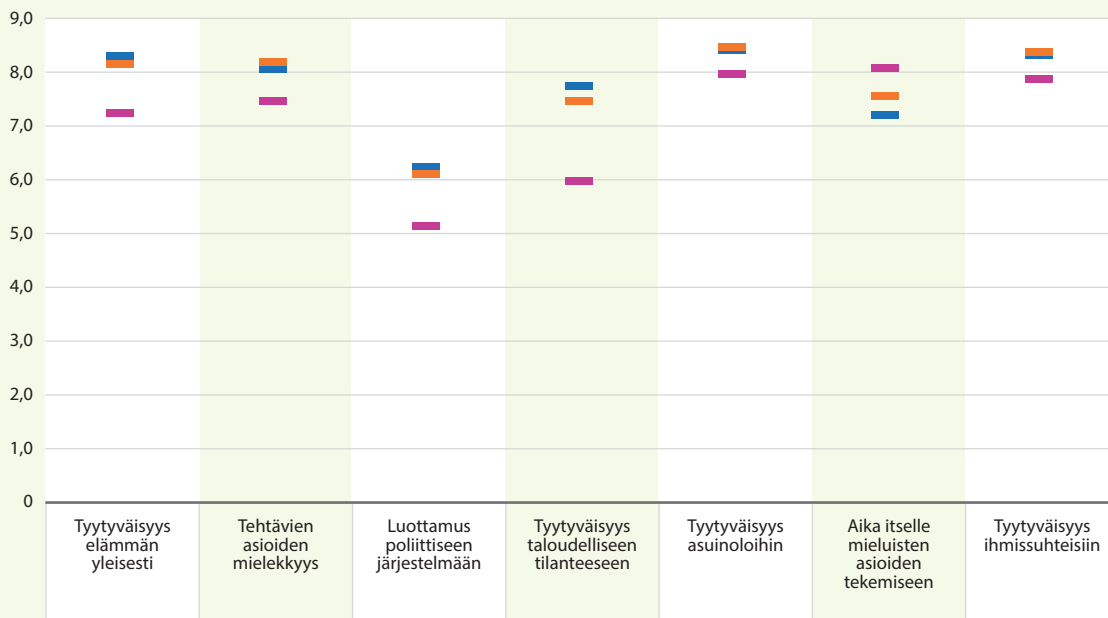
Eurostatin EU-SILC -tutkimukseen Tilastokeskuksen Suomesta keräämä aineisto mahdollistaa työelämän ulkopuolella olevien ryhmien, etenkin työttömien, koetun elämän laadun ja hyvinvoinnin vertaamisen kokoaika ja osa-aikatyötä tekeviin. Käytetty aineisto on vuoden 2013 tulo- ja elinolotutkimuksella kerätty Subjekttiivinen hyvinvointi -aineisto, joka on liitetty tulonjakotilastoon.

Keskiarvoja koskien koettua tyytyväisyyttä elämään on vertailtu asteikolla 0-10, jossa 0 on heikoin ja 10 vahvin arvo. Vastaajajoukko on 11 370 henkilöä. Aineisto on painotettu Suomen koko 16 vuotta täyttänyttä väestöä edustavaksi. Tekstissä raportoidut erot ovat merkitseviä 99 prosentin luottamustasolla.

Kuva 6. Kokoaikaisten ja osa-aikaisten palkansaajien sekä työttömien kokema hyvinvointi

Lähde: Subjekttiivinen hyvinvointi -aineisto, Tilastokeskus & EU-SILC-tutkimus, Eurostat.

Asteikko 0–10

■ Kokoaikaiset palkansaajat ■ Osa-aikaiset palkansaajat ■ Työttömät

3.3 Myös vastentahtoista osa-aikatyötä tekevät tyytyväisempiä elämäänsä yleisesti kuin työttömät

Työttömät ja työkyvyttömät kokevat tyytyväisyytensä elämään heikommaksi kuin muut työikäiset ryhmät. Puhtaasti omasta halustaan osa-aikatyötä tekevät ovat yhtä tyytyväisiä elämäänsä yleisesti kuin kokoaikatyötä tekevät. Sen sijaan työaikaansa tyytymättömät osa-aikaiset ovat tyytymättömpiä elämäänsä kuin kokoaikaiset palkansaajat tai yrittäjät, mutta hekin ovat tyytyväisempiä kuin työttömät ja työkyvyttömät.

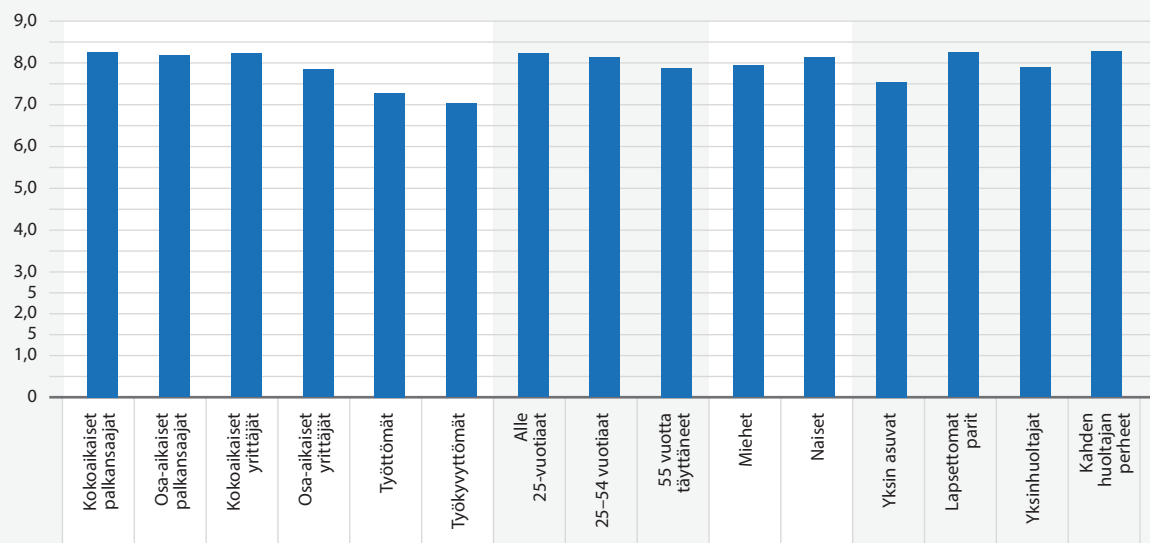
Sosioekonomisten ryhmien välillä erot ovat samansuuntaiset kaikissa ikäluokissa ja molemmilla sukupuolilla. Kokonaisuutena nuoremmat ikäluokat ovat hieman vanhempia ikäluokkia tyytyväisempiä elämäänsä. Miehet taas ovat hieman naisia tyytymättömpiä elämäänsä yleisesti. Erityisesti tämä koskee työttömiä ja osa-aikaisesti työskenteleviä miehiä.

Puhtaasti omasta halustaan osa-aikatyötä tekevät ovat yhtä tyytyväisiä elämäänsä yleisesti kuin kokoaikatyötä tekevät.

Kuva 7. Eri ryhmien tyytyväisyys elämäänsä yleensä

Lähde: Subjekttiivinen hyvinvointi -aineisto, Tilastokeskus & EU-SILC-tutkimus, Eurostat.

Asteikko 0–10

3.4 Tyytyväisyys elämässä tehtyihin asioihin heikointa työelämän ulkopuolella

Työn merkitys elämänlaatuun näkyy myös siinä, miten mielekkääksi koetaan elämässä tehdyt asiat. Erot työelämässä olevien sekä työttömien ja työkyvyttömien arvioiden välillä eivät ole tässä asiassa aivan yhtä suuria kuin tyytyväisyydessä elämään yleensä. Vapaaehtoisesti osa-aikaisesti työskentelevien kokemus tekemiensä asioiden mielekkyydestä on jopa kaikkein korkein.

Kokoaikaisessa tai osa-aikaisessa työssä olevat palkansaajat kokevat tekemänsä asiat kaiken kaikkiaan mielekkäämmiksi kuin työttömät ja työkyvyttömät. Työaikaan tyytymättömät osa-aikaiset ovat tyytymättömpiä tekemiänsä kuin työaikaansa tyytyväiset osa-aikaiset, mutta kuitenkin työttömiä ja työkyvyttömiä tyytyväisempiä.

Sosioekonomisten ryhmien välillä erot ovat samansuuntaiset kaikissa ikäluokissa ja molemmilla sukupuolilla. Miehet eivät koe aivan samassa määrin tekemiään asioita mieluisiksi kuin naiset. Etenkin työttömät ja osa-aikaisesti työskentelevät miehet kokevat tekemänsä asiat vähemmän mielekkäiksi kuin vastaavat naiset.

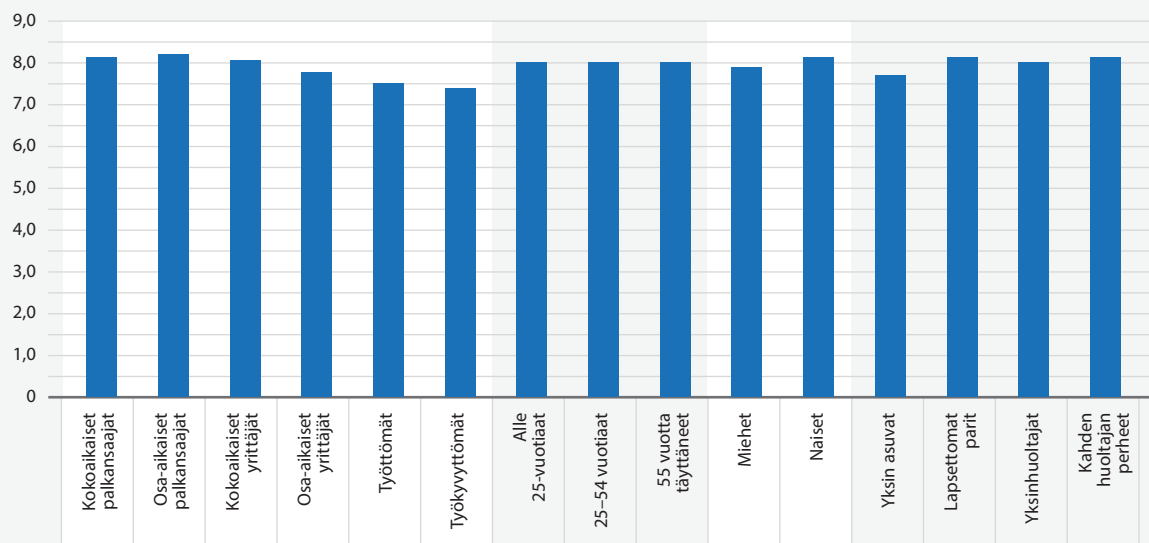
Työelämän ulkopuolella olevien tyytymättömyys näkyy myös mielentiloissa

Viisiportaisella asteikolla arvioituna työttömät ja työkyvyttömät kokevat itsensä työelämässä olevia useammin erittäin huolestuneiksi ja levottomiksi, pahalla mielellä oleviksi sekä alakuloisiksi ja masentuneiksi. Samoin työelämän ulkopuolella olevat kokevat palkansaajia ja yrittäjiä harvemmin itsensä onnellisiksi sekä tynniksi ja levollisiksi.

Kuva 8. Eri ryhmien tyytyväisyys tekemiinsä asioihin.

Lähde: Subjekttiivinen hyvinvointi -aineisto, Tilastokeskus & EU-SILC-tutkimus, Eurostat.

Asteikko 0–10

3.5 Työ lisää tyytyväisyyttä ihmissuhteisiin

Vaikka työelämän ulkopuolella olevilla sosioekonomisilla ryhmillä on enemmän aikaa itselle mieluisten asioiden tekemiseen ja he ovat tyytyväisempiä tähän, nämä ryhmät eivät ole yhtä tyytyväisiä ihmissuhteisiinsa kuin työelämässä olevat ryhmät.

Osa-aikaiset ovat kokoaikaisia tyytyväisempiä käytävissä olevaan aikaansa ja mahdollisuuteen tehdä itselle mieluisia asioita. Ihmissuhteisiinsa osa-aikaiset ovat yhtä tyytyväisiä kuin kokoaikaiset palkansaajat.

Palkansaajat ovat muita ryhmiä tyytyväisempiä omiin ihmissuhteisiinsa. He myös luottavat useimpiin ihmisiin enemmän kuin muut ryhmät. Työttömät ja varsinkin työkyvyttömät kokevat useammin yksinäisyyttä kuin palkansaajat ja yrittäjät.

Lisääntynyt vapaa-aika vietetään yksin

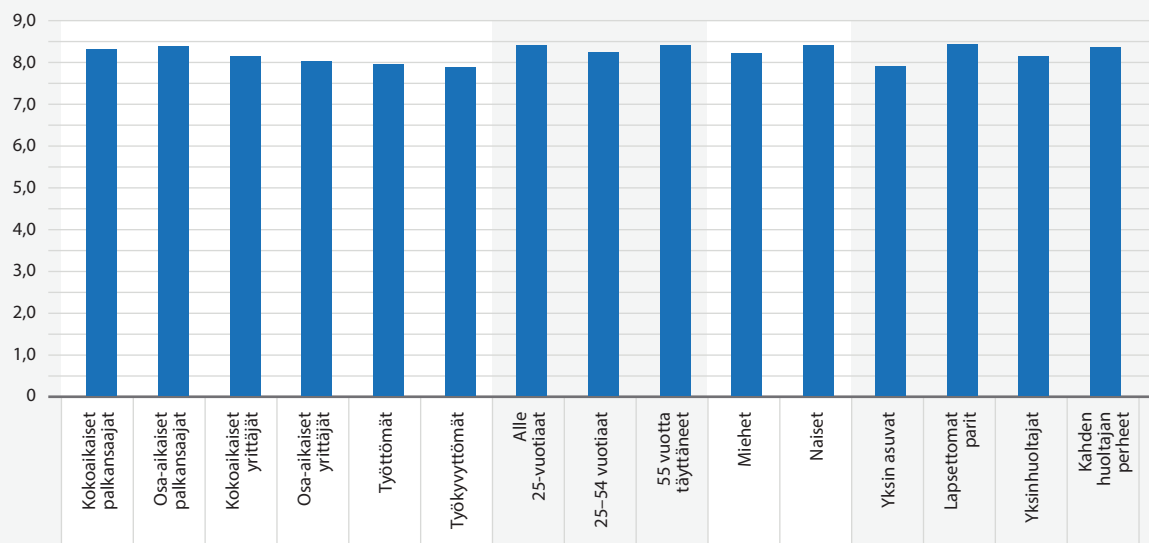
Ajankäyttötutkimuksista selviää, että suomalaisten vapaa-aika on lisääntynyt. Varsinkin vapaa-ajalla suomalaiset viettävät koko ajan enemmän aikaa yksin. Sen sijaan ansiotyössä yksinolo ei ole kasvanut. Yksin vietetty aika on kasvanut kaikissa ikäluokissa, etenkin vanhemmilla ikäluokilla, mutta myös nuorilla miehillä. Yksin vietetään sitä enemmän aikaa mitä vanhempia ollaan.

Lähde: Tilastokeskus, Ajankäyttötutkimus.

Kuva 9. Eri ryhmien tyytyväisyys ihmissuhteisiin

Lähde: Subjekttiivinen hyvinvointi -aineisto, Tilastokeskus & EU-SILC-tutkimus, Eurostat.

Asteikko 0–10

Säännölliset ja tehdyt viikkotyöajat

Vuonna 2014 palkansaajista 72 prosentilla säännöllinen työaika oli 35–40 tuntia viikossa. Alle 35-tuntinen työviikko oli 18 prosentilla palkansaajista. Joka kymmenennellä palkansaajalla työviikko oli yli 40-tuntinen. Yrittäjistä 43 prosenttia teki yli 40-tuntista säännöllistä työaikaa.

Lähde: Tilastokeskus, Työvoimatutkimus.

3.6 Tyytymättömyyden ja heikomman taloudellisen tilanteen välillä yhteys

Taloudellisesta tilanteesta annetut arviot eivät ole yhtä hyviä kuin tyytyväisyydestä elämään yleensä ja tekemisen mielekkyyteen. Erot sosioekonomisten ryhmien välillä ovat kuitenkin samansuuntaisia. Kokoaikaisesti työskentelevät kokevat yleisesti ottaen kotitaloutensa nykyisen taloudellisen tilanteen hieman tyydyttävämmäksi kuin osa-aikaiset kokonaisuutena. Kaikki nämä ryhmät kokevat taloudellisen tilanteensa selvästi tyydyttävämmäksi kuin työttömät ja työkyvyttömät.

Työaikaansa tyytymättömät osa-aikaiset ovat kokoaikaisia tyytymättömpiä taloudelliseen tilanteeseen ja vain hieman tyytyväisempiä kuin työttömät. Omasta halustaan osa-aikatyötä tekevät ovat kuitenkin tätä ryhmää tyytyväisempiä ja lähes yhtä tyytyväisiä kuin kokoaikaiset.

Sosioekonomisten ryhmien välillä on samansuuntaiset erot koetussa taloudellisessa tilanteessa kaikissa ikäluokissa ja molemmilla sukupuolilla. Poikkeuksena on, että osa-aikaisten naisten tai vanhimman ikäluokan arviot eivät ole kokoaikaisia tyytymättömpiä. Sukupuolten välillä ei ole kokonaisuutena merkitsevää eroa tyytyväisyydessä taloudelliseen tilanteeseen. Osa-aikatyötä tekevät miehet ovat kuitenkin tyytymättömpiä taloudelliseen tilanteeseen kuin vastaavat naiset.

Kotitalouden käytettävissä oleva tulo

Koska EU-SILC -aineisto on liitetty tulonjakotilastoon, on mahdollista tarkastella erilaisten kotitalouksien tuloja kohdehenkilön kokeman tyytyväisyyden rinnalla. Koettu tyytyväisyys näyttäisi olevan linjassa käytettävissä olevien tulojen kanssa. Kokoaikaisen palkansaajien kotitalouksien ekvivalentti (eli kulutusyksikköä kohden laskettu) käytettävissä oleva rahatulo on 28 259 euroa ja osa-aikaisten 22 698 euroa. Työttömien henkilöiden kotitalouksien käytettävissä oleva tulo on keskimäärin 15 175 euroa ja työkyvyttömien 19 282 euroa.

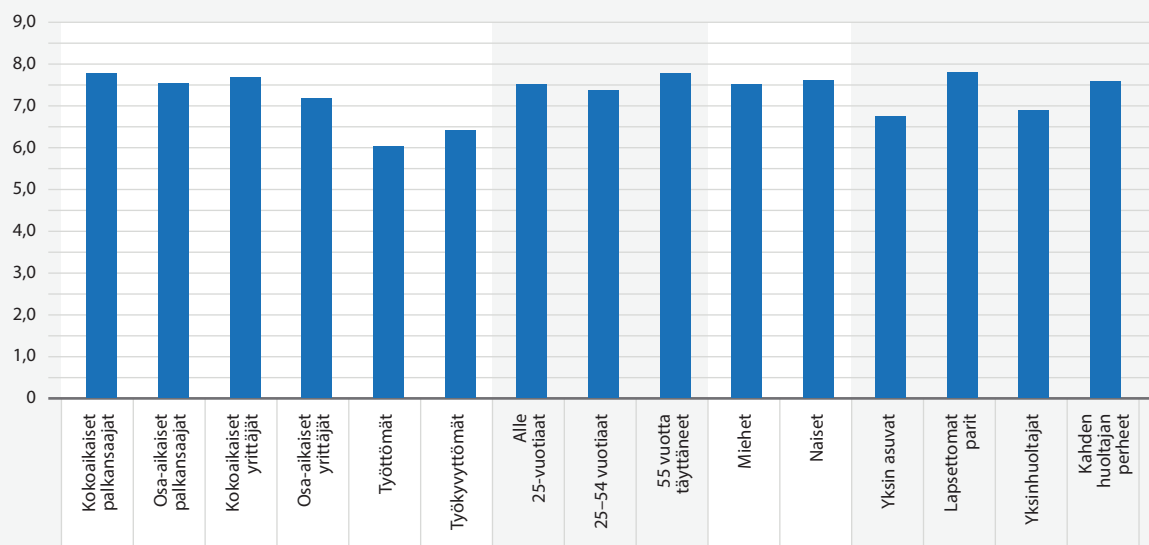
Työaikaansa tyytyväisten osa-aikatyötä tekevien kohdehenkilöiden kotitalouksien ekvivalentti käytettävissä oleva tulo on 30 213 euroa – palkansaajien kotitalouksien 22 717 euroa. Vastentahtoista osa-aikatyötä tekevien kotitalouksien keskimääräinen ekvivalentti käytettävissä oleva tulo on 17 574 euroa – palkansaajien 16 301 euroa. Palkansaajien osalta tämä on reilut 1 100 euroa korkeampi kuin työttömien kotitalouksilla.

Lähde: Tilastokeskus, Tulo- ja elinolututkimus.

Kuva 10. Eri ryhmien tyytyväisyys taloudelliseen tilanteeseensa

Lähde: Subjekttiivinen hyvinvointi -aineisto, Tilastokeskus & EU-SILC-tutkimus, Eurostat.

Asteikko 0–10

3.7 Koettu työn ja työelämän laatu riippuu siitä onko osa-aikatyö valinta vai pakko

Tilastokeskuksen Työolotutkimusta on aiemmin käytetty mm. erilaisissa työsuhteissa olevien kokeman työn ja työelämän laadun vertailuun. Näissä tutkimuksissa (esim. Kauhanen ja Nätti, 2011 ja 2015, sekä Lätti, 2011) on havaittu, että koettu laatu riippuu keskeisesti työsuhteen muodon lisäksi siitä, miksi näissä työsuhteissa ollaan: eli ollaanko määrä- tai osa-aikaisessa työsuhteessa omasta halusta vai vastentahtoisesti.

Osa-aikatyötä tekevät kokevat kokoaikaisia paremmaksi työn fyysisen ja henkisen terveyden ja turvallisuuden. Sen sijaan työn sisällöllinen mielekkyys, työsuhteturva ja kehittymismahdollisuudet sekä etenkin työajan joustamattomuus ja rasittavuus koetaan hieman kokoaikaisia hei-

kommaksi. Nämä kokemukset korostuvat etenkin lyhintä osa-aikatyötä tekevien keskuudessa. Näissä tilanteissa korostuvat myös toimeentulon suunnittelun ja hallinnan mahdollisuuteen liittyvät ongelmat.

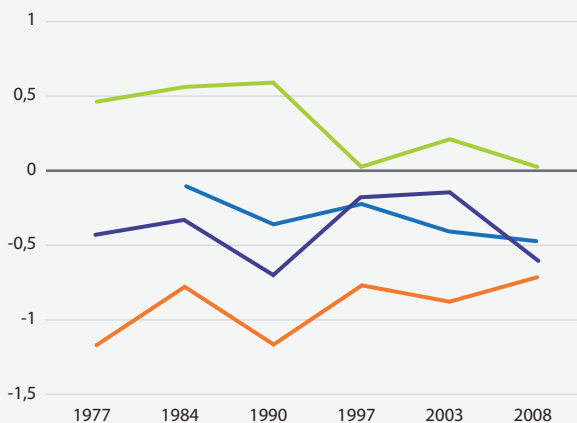
Kun määrä- tai osa-aikaisuus on pelkästään työnantajälähtöistä eli työntekijälle vastentahtoista, koettu työn ja työelämän laatu on monilta osin selvästi heikompaa etenkin koetun työsuhteturvan ja kehittymismahdollisuuksien sekä jossakin määrin myös työajan joustavuuden ja rasittavuuden suhteen. Sen sijaan määrä- tai osa-aikaisuuden ollessa työntekijälähtöistä yhtä merkittäviä eroja ei ole jatkuvaa kokoaikatyötä tekeviin verrattuna.

Kuva 11. Koettu työn laatu työajan pituuden mukaan

Lähde: Ojala, Kauhanen & Nätti, 2014.

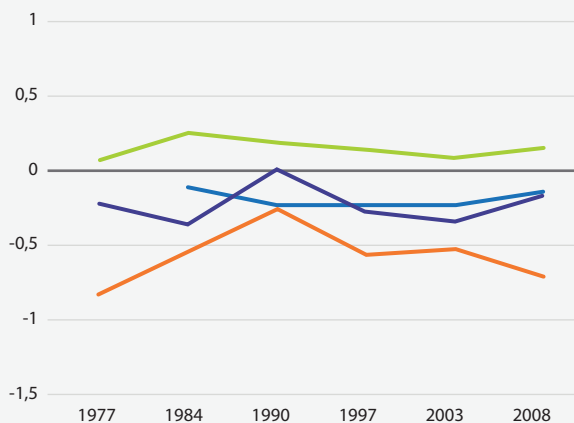
A

0–19 tuntia viikossa työskentelevien
neljän laatupiirteen kehitys, kovarianssianalyysin keskiarvopisteiden erotus 35+ tuntia työskentelevistä palkansaajista

B

20–34 tuntia viikossa työskentelevien
neljän laatupiirteen kehitys, kovarianssianalyysin keskiarvopisteiden erotus 35+ tuntia työskentelevistä palkansaajista

■ Sisällöllinen mielekkyys ■ Työsuhteturva ja kehittymismahdollisuudet ■ Terveys ja turvallisuus ■ Työajan rasitus

4 Jatkokeskustelun pohjaksi

KOETTU HYVINVOINTI näyttäisi olevan vahvasti yhteydessä työhön ja toimeentuloon. Työllä on toimeentulon ohella keskeinen merkitys myös sosiaalisten suhteiden kannalta. Odotettavasti on havaittavissa merkkejä siitä, että useimmille ihanteellinen työmäärä olisi sellainen, joka takaa riittävän toimeentulon ja elämäntilanteeseen sopivat asuinolot, mutta mahdollistaa tämän jälkeen ajankäytön mielekkäiksi koettuihin tekemisiin – osalla tämä on toki itse työ muodossa tai toisessa.

Osalle työvoimasta työn ajankohdalla ja jaksottumisella ei ole niin suurta merkitystä, mutta osalle tällä on ratkaiseva merkitys. Jälkimmäisestä esimerkkinä ovat useat lapsiperheet. Perheet 24/7 -tutkimuksessa havaittiin, että epätyypillisten työsuhteiden ja -aikojen kuormittavuus riippuu yhteiskunnallisista rakenteista: toimintaympäristön ja työnantajien suomista mahdollisuuksista joustaviin työaikoihin (Jyväskylän ammattikorkeakoulu, 2014).

Työntekijöiden yksilöllisten tarpeiden huomioimisen tulisi olla työpaikoilla itsestäänselvyys, sillä se lisää työntekijöiden työhyvinvointia, motivaatiota, tuottavuutta, työssä olemista ja pysymistä sekä parantaa työnantajakuva. Työn tarjoamisen tätä haluaville ja yksilöllisten tarpeiden

huomioon ottamisen tulee olla ensisijainen keino intressien yhteensovittamiseksi. Myös erilaiset vapaaehtoiset järjestelyt, kuten tarjontapoolit, voisivat olla yksi ratkaisu. Aina työntekijöiden ja työnantajien intressien yhteensovittaminen ei ole mahdollista. Tällöin yhteiskunnan turvaverkon tulisi toimia viimesijaisena toimeentulon ja hyvinvoinnin turvaajana – kuitenkin työnantajien ja työntekijöiden kannustimia heikentämättä.

Tällä selvityksellä halutaan tuoda esiin tilasto- ja tutkimustietoja aiemmin epätyypillisten, mutta sittemmin tyyppisiksi muuttuneiden työnteon muotojen kehityksestä ja tilasta tänä päivänä. Lisäksi tavoitteena on nostaa esiin uusia tietoja työelämässä mukana olevien ja työelämän ulkopuolella olevien ryhmien kokemasta hyvinvoinnista sekä herättää keskustelua eri työsuhteissa ja kokonaan työelämän ulkopuolella olemisen hyödyistä ja haitoista.

Päätöksenteossa tulisi pohtia sitä, missä on optimaalinen tasapaino esimerkiksi työtä koskevan lainsäädännön rajoittavuuden ja vapauden välillä. Miten turvataan työ mahdollisimman monelle, mahdollistetaan järkevä työn organisointi ja samalla varmistetaan riittävä suoja työntekijöille?

Lähteet

- Ahtela J. (2015).
Kello raksuttaa mennyttä aikaa. Työaikasääntelyn nykytila ja kehittämistarpeet. Sitra, Sitran selvityksiä 87.
<https://www.sitra.fi/julkaisut/Selvityksi%C3%A4-sarja/Selvityksia87.pdf>
- Eurostat.
The European Union Statistics on Income and Living Conditions (EU-SILC).
<http://ec.europa.eu/eurostat/web/income-and-living-conditions/overview>
- Eurostat.
Labour Force Survey (LFS).
<http://ec.europa.eu/eurostat/web/lfs/overview>
- Jyväskylän ammattikorkeakoulu (2014).
Perheet 24/7 -tutkimuksen tuloksia.
<http://www.jamk.fi/fi/tutkimus-ja-kehitys/projektit/perheet-24/etusivu/>
- Kauhanen A. (2014).
Tulevaisuuden työmarkkinat.
Elinkeinoelämän tutkimuslaitos, ETLA raportit 30.
<http://www.etla.fi/wp-content/uploads/ETLA-Raportit-Reports-30.pdf>
- Kauhanen M. & Nätti J. (2011).
Involuntary Temporary and Part-time Work, Job Quality and Well-being at Work. Labour Institute for Economic Research, Working Papers 272.
<http://www.labour.fi/tutkimusjulkaisut/tyopaperit/sel272.pdf>
- Kauhanen, M. & Nätti J. (2015).
Involuntary Temporary and Part-time Work, Job Quality and Well-being at Work. Social Indicators Research Vol. 120 Issue 3, 783–799.
<http://link.springer.com/article/10.1007%2Fs11205-014-0617-7>
- Lätti R (2011).
Osa-aikatyö Suomessa. Ominaispiirteet ja koettu hyvinvointi työolotutkimuksen kuvaamina. Tampereen yliopisto, Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö, Sosiaalipolitiikan pro gradu.
<https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/82469/gradu04981.pdf>
- Ojala S. & Kauhanen M. & Nätti J. (2014).
Osa- ja määräaikatyön monet muodot ja työn laatu. Palkansaajien tutkimuslaitos, Talous & Yhteiskunta -lehti, 3/2014, 36–41.
<http://www.labour.fi/TjaYpdf/ty32014/ty32014OjalaKauhanenNatti.pdf>
- Pentikäinen L. (toim.) (2014).
Katsaus suomalaisen työn tulevaisuuteen. Työ- ja elinkeinoministeriö, TEM julkaisuja, Työ ja yrittäjyys, 30/2014).
http://www.tem.fi/files/40889/30_2014_TEM_katsaus-suomalaisen-tyon-tulevaisuuteen_25082014.pdf
- Pärnänen A. & Sutela H. (2014).
Itsensä työllistäjät Suomessa 2013. Tilastokeskus.
http://www.stat.fi/tup/julkaisut/tiedostot/julkaisuuttelo/yits_201400_2014_12305_net.pdf
- Tilastokeskus.
Ajankäyttötutkimus.
<http://www.stat.fi/til/akay/>
- Tilastokeskus.
Palkansaajien nollatuntisopimukset. Työvoimatutkimus 2014.
http://tilastokeskus.fi/til/tyti/2014/13/tyti_2014_13_2015-03-05_fi.pdf
- Tilastokeskus.
Tulo- ja elinolotutkimus.
<http://stat.fi/til/tjt/>
- Tilastokeskus.
Työolotutkimus.
<http://www.stat.fi/til/tyoolot/>
- Tilastokeskus.
Työvoimatutkimus.
<http://www.tilastokeskus.fi/til/tyti/>

Työ on yksi hyvän elämän rakennuspuista. Koetun hyvinvoinnin kannalta ei ole juurikaan eroa siinä, tekeekö osa- vai kokoaikaista työtä. Selkeä ero on nähtävissä vasta, kun työttömät otetaan vertailuun mukaan: heidän kokemansa elämän laatu on odotetusti heikompi kuin työtä tekevillä. Tiedot käyvät ilmi Sitran selvityksestä, joka perustuu Tilastokeskuksen ja Eurostatin keräämiin aineistoihin.

Suomen työelämä on perinteisesti hyvin kaksijakoista: joko olet töissä täysipäiväisesti tai et ollenkaan. Näiden ääripäiden väliset vaihtoehdot, kuten osa-aikatyö, tulisi saada nykyistä laajemmin käyttöön kaikkia osapuolia hyödyntävällä tavalla. Näin Suomeen luotaisiin lisää työtä, työpaikkoja ja hyvinvointia.

Osa-aikatyöstä puhutaan usein melko kriittiseen sävyyn, vaikka kolmelle neljästä se on mieluisa valinta, joka antaa lisää aikaa elämän muille tärkeille asioille.

Sitran selvityksiä 98

Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra on tulevaisuusorganisaatio, joka tekee töitä Suomen kilpailukyyn ja suomalaisten hyvinvoinnin edistämiseksi. Ennakoimme yhteiskunnan muutosta, etsimme käytännön tekemisellä uusia toimintamalleja ja vauhditamme kestävään hyvinvointiin tähtäävää liiketoimintaa.